

- Mums malonu sveikinti ir pasikalbėti su pirmąja garbingo apdovanojimo laureate. Prisiemant šviesių G.Petkevičaitės-Bitės asmenybę norisi paklausti, kiek šis vardas šiandien svarbus Lietuvai?

- G.Petkevičaitės-Bitės idėjos yra tokios universalios, kad jos sekėjais galima būtų pavadinti labai daug žmonių, kurie iš tiesų daro gerus darbus. Tai tarsi savaime suprantamas dalykas, nes kitaip mes nebegyventume. Visai nebūtų Lietuvos, jeigu nebūtų žmonių, kurie daro gerus darbus. O Bitės veikla buvo, manyčiau, nuoširdus to meto Lietuvos inteligentės darbas. XIX a. pabaigos inteligentės tokiam telyje buvo universalus žmogus. Jis buvo ir švietėjas, jis buvo dažniausiai gydytojas, jis buvo net savotiškas žiniasklaidos atstovas, tas, kuris nešė informaciją, buvo savotiškas analitikas, kuris savo publicistikoje analizavo šito krašto situaciją.

- Rašytoja gyveno ir dirbo Joniškėlyje, jos vardas čia įamžintas. Atrodo, kad jos idėjų sklaida turėtų būti tvirta atrama bendruomenei.

- Mes kartais į tuos dalykus žiūrime, tarsi būtume iš romantizmo epochos. Aš suprantu, IŠ PRAEITIES TAVO SŪNŪS... arba AŠ NO-

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

Specialus dienraščio „Respublika“ priedas

„Tarnaukite Lietuvai“, - kitados šiuos žodžius ištarė filantropė, visuomenės veikėja, rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, pati savo tarnyste žmonėms rodydama pavyzdį. Prieš metus, pažymint rašytojos gimimo 150-ąsias metines, Seimo valdyba įsteigė medalį, kuriuo bus apdovanojami nuoširdžiai Lietuvai triūsiantys tautiečiai. Tarp pirmųjų medalio „Tarnaukite Lietuvai“ laureatų - Joniškėlio G.Petkevičaitės -Bitės gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja ekspertė Laima Vaitkevičienė, nominuota už savanorystės kultūros sklaidą. Pedagogė šiandien sako, kad šalis turėtų būti puoselėjama ne šūkais, devizais ir garsiomis kalbomis, o sąžiningu ir doru darbu.

Archyvo nuotr.

Mokytoja Laima Vaitkevičienė:

Tarnauji Lietuvai, vadinasi, tarnauji žmonėms

RĖČIAU PRIKELTI NORS VIENĄ SENELĮ... - galima cituoti ir cituoti. Tai vardai, tarsi tos atramos, į kurias žiūri žmonės, į kurias remiasi, kuriomis vadovaujasi. Jos būtų tikros, jeigu Joniškėlis arba bet koks kitas miestelis būtų uždara bendruomenė, labai mažai kontaktuočių su aplinka ir gyventume tarsi XIX a. pabaigoje tuo savo krašto naratyvu, savo krašto didžiaisiais pasakojimais, ir mūsų nepasiektų niekas kitas. Bet dabar mes visi gyvename tokioje plačioje erdvėje, ir tokių atramų, tokių griežtų autoritetų nebėgalai būti. Aš nesakau, kad tai nesvarbu. Mūsų visuomenė pasikeitusi. Aš neįvardiju to kaip blogybės. Mums dalis Bitės idėjų artimos, mes propaguojame jas, tvarkome, gražiname savo miestelį. Visa tai daroma, kad prisimintume. Žmogus privalo žinoti savo istoriją. Bet abejoju, ar ta istorija visada gali būti mums atrama.

- Bet tam tikrais momentais tos asmenybės mums tampa atrama.

- O kada tampa atrama? Aš kalbu kaip lituanistė, imkime literatūrą apskritai. Kada mums labai aktualiai skambėjo Maironis, kada Vincas Kudirka, Bernardas Brazdžionis, Justino Marcinkevičiaus „Mažvydas“. Šitais Sąjūdžio, perversmo laikais, pasikeitimų metais. Kai reikia kažką ginti, dėl kažko kovoti. O kai yra paprastas gyve-

nimas, tai tada tie patriotiniai autoritetai kažkaip natūraliai prislopsta. Žmonės tiesiog gyvena. Jie nebekovoja. Bet ir nereikia. Kodėl mes turėtume taikytis į priešą, jeigu priešas niekur aplink nestovi.

- Ko mes galėtume pasimokyti iš G.Petkevičaitės-Bitės?

- Jeigu mes mokomės iš ko nors, tai aš sakčiau, kad iš G.Petkevičaitės-Bitės mes pirmiausia turėtume pasimokyti pagarbos žmogui ir žmogaus supratimo. Didieji kultūros vyrai XIX a. pabaigoje žvelgė iš idealistinių pozicijų, kalbėjo apie tautą, politinę kovą, G.Petkevičaitė-Bitė žiūrėjo į tą lietuvi, Joniškėlio krašto valstietį, galvodama, ką daryti, kad paprasčiausiai sumažintų tą skurdą, tą žmonių tamsumą. Jos pozicija buvo labai žemiška. Jeigu ji užsiėmė filantropija, tai niekada nebuvo juntuama to bajoriško AŠ DUODU, AŠ GALIU. Duodama žmogui G.Petkevičaitė-Bitė jį gerbė. Jeigu mes iš viso turėtume mokytis iš praeities autoritetų, tai pirmiausia pagarbos žmogui. Ir jeigu jūs manęs paklaustumėte, ko labiausiai trūksta mūsų visuomenei, pasakčiau - pagarbos žmogui.

- Jūs mokote vaikus literatūros. Aš vis bandau sau atsakyti, kodėl anksčiau moksleiviams būdavo privaloma daug skaityti, o dabar tarsi viskas vyksta bėgant, chrestomatiškai.

- Taip, mes skaitėme daug. Kodėl mes nebeskaitome tų didžiųjų pasaulio klasikos romanų, to didžiojo naratyvo. Tiesiog aš manau, kad tas informacijos srautas, kurį reikia pažinti, yra kitoks, nei pasiekdavo mus. Ko gero, taip prisitaikoma prie naujų sąlygų. Dabartinis vaikas, dabartinė mokykla yra šiek tiek daugiau orientuota į praktinį paties žmogaus mokymąsi. Iš tikrųjų vaikas dabar nelabai turėtų laiko perskaityti Balzaką, Dikensą ar Tolstojaus „Karą ir taiką“. Yra tempas. Mes gyvenome ne tokiu tempu. Dabar mes jau greičiau viską darome.

- Bet ar negąsdina jūsų tas paviršutiniškumas? Juk yra pavojus, kad žmogus taip ir liks nepažinęs literatūros istorijos, klasikų?

- Taip, kaip ir visą istoriją, mes literatūrą turime pažinti. Žmogus, baigęs vidurinę mokyklą, turi žinoti, kas yra Kristijonas Donelaitis, kas yra Maironis, Jonas Biliūnas. Aš tikiu, kad suaugęs jis J.Biliūno nebepaįms. Bet aš džiaugsiuos, kad jis skaitys gerą savo laiko literatūrą, kuri jam artima. Paprastas skaitytojas, ne literatas, renkasi tai, kas jam, jo asmenybei ir dabarčiai artima. Taip, mes savo literatūros istoriją turime pažinti, bet vargu ar ja galime gyventi. Mokykloje žmogus gauna tiek, kiek jis sugeba pasiimti. Mūsų vaikai yra

perkrauti, ligoti, pavargę. Reikia mylėti ir savo dėstomą dalyką, ir žmogų. Tai ką dabar rinktis - dalyką ar žmogų? Gal žmogų. Gal jis pamirš, ką rašė K.Donelaitis. Bet jis bus šaunus santechnikas, užaugins gerą šeimą, bus darbštus, nuogyvens puikų gyvenimą čia, Lietuvoje. Tai ko daugiau iš jo norėti?

- Jūs daug bendraujate su moksleiviais. Koks jūsų gimnazijos jaunimas?

- Aš turėjau puikų mokytoją šviesaus atminimo Romualdą Paškevičių. Atsimenu, kai jis juokaudamas sakė, kad visais laikais žmonės stebėjosi, koks baisus dabartinis jaunimas. Nuo tam tikro amžiaus pradeda atrodyti, kad prieš 100 metų ir akmenys buvo kietesni. Mūsų mokykloje yra puikių žmonių, turime gabių, olimpiadininkų. Bet ne tik apie juos reikia kalbėti. Reikia džiaugtis ir tuo vaiku, kuris išdrįsta išeiti į mokyklos sceną ir kažkiek atsiskleisti. Reikia džiaugtis ir tuo, kuris gana nelengvai išmoka bendrauti su kitais, džiaugtis tuo, kad įgyja tam tikrų socialinių įgūdžių. Pripažinkime, šiandien nėra lengva jauniems. Kad ir atsivertusi internetinį dienraštį, aš matau vien tikrai negatyvias antraštes. Arba nuo ko mes pradėdame televizijos žinias? Aš suprantu, kad žiniasklaida turi taisykles. Bet kai tų blogumų yra per daug, susiformuoja net nerimas. Savotiškas išgąstis: tai kur aš dabar gyvenu, kas manęs laukia, jeigu aplink dedasi tokie dalykai. Nenuiteikime taip visuomenės. Mes kalbame, kad visuomenė turėtų būti patriotiška, bet tas žmogus gali išsigąsti - kokioje Lietuvoje aš gyvenu? Kas iš jos liko? Iš tiesų tai slegia. Tam turi būti atsvara.

- Dabar madinga kalbėti apie patriotizmą. Vieni jo pasigenda, kitus įvairios jo išraiškos erzina...

- Lietuva pirmiausia yra žmonės. Nėra abstrakčios Lietuvos. Kas yra patriotizmas? Kas yra patriotizmas tokiam mažame miestelyje? Galima Vilniuje pereiti Gedimio prospektu mojuojant vėliava, bet savo kieme paprasčiausiai nenusikasti sniego. Galima skelbti aukštas idėjas, bet susirgus kaimynui nepavežti jo iki gydytojo. Ir tai bus patriotizmas? Tai tas pat, kas nueiti į bažnyčią, išklausti mišias ir parėjus iškeikti savo artimą. Padaromas turi būti pirmiausia. Grįžkime prie G.Petkevičaitės-Bitės. Kodėl Petkevičius neleido Gabrielės studijuoti matematikos, o paliko prie savęs? Jis manė, kad vaikai, įgiję šio tokio mokslo, turi padėti žmonėms. G. Petkevičaitė-Bitė būtų pasiekusi labai daug kokioje nors mokslo srityje. Bet liko Joniškėlyje, vėliau Puziniškyje daryti gerų darbų tiems žmonėms, kurie buvo šalia jos. Jos publicistikoje galima rasti patriotinių citatų. Jos dienoraščiuose, laiškuose - nepaprastas susirūpinimas žmogaus kasdienybe. Tada ir kyla klausimas, kas yra tas patriotizmas, jeigu mes nepadedame tam, kuris yra šalia, o mosuojame vėliavomis. Vėliavas keliamo per šventes, o gyvename juk kasdienybėje.

Elitos nuotr.

Nėra didesnės ydos nei godumas. Bet jis nugalejo

Prieš du dešimtmečius verždamiesi iš sovietinės valstybės, kurioje privačia nuosavybe galėjo būti tik namas, valtis ir automobilis, atrodė idealistais. Rodėsi, laisvės siekiančiai visuomenei niekada nebus svarbiausia žemių, miškų, pastatų bei kitų gėrybių dalybos. Bet žmogaus prigimtis – turėti nuosavybę. O nugalejo didžioji yda – godumas. Nepriklausomybės metais apskruioliai griebė, kiek galėjo, idealistai liko lyg ir kvailių vietoje. Viskas padaryta švariai, pagal įstatymus. Pagal įstatymus, kurie... nepateisino „kvailių“ lūkesčių.

Apie tai ir pakalbėsime šioje ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskusijoje, kurioje dalyvauja verslininkas Kazimieras SVENTICKAS, teisininkas, buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas prof. Juozas ŽILYS, kunigas Eljūšas MARKAUSKAS ir filosofas Arvydas JUOZAITIS. Diskusiją veda Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Kodėl ši tema jums atrodė šiuo metu aktuali?

K.SVENTICKAS: Tema aktuali tapo jau tada, kai nuo kolektyvinės nuosavybės grįžome prie privačios. Tai iš tiesų buvo revoliucinis perversmas. Mes neturėjome nuosavybės. Aš negalėjau turėti akcijų, negalėjau turėti gamyklos, traktoriaus ar panašiai.

Sąjūdžio laikais aš įsivaizdavau, kad nuosavybė yra rinkos ekonomikos dalykas, kuris turėtų lemti labai gerus rezultatus. Tačiau prie nuosavybės grįžome, galima sakyti, spontaniškai, tarsi džina iš butelio ta nuosavybę išleidome, o burtažodžius, kaip ją valdyti, kaip tą džiną paversti geruoju džinu, buvome pamiršę.

Mūsų visa karta ir aš užaugome be nuosavybės. Kažkodėl visi įsivaizdavome, kad grįžimas prie nuosavybės bus gerias. Tačiau jau pačioje pradžioje išryškėjo to grįžimo blogiosios savybės.

Manau, kad nuosavybė turi du aspektus. Tai privatus interesas, natūralus žmogaus siekis praturtėti. Jei to siekiama nepažeidžiant teisės normų ir tai daroma ne tik savo, bet ir visuomenės naudai, tai yra pozityvu. Tačiau pamatėme ir kitą pusę - tai privatinis egoizmas, kai nuosavybės siekiama bet

kokia kaina, nesiskaitant su nieku.

Būtent dėl egoistinio savininkiškumo, istorinių burtažodžių nežinojimo, daugelio šalių patirties nepažinimo kilo ir kyla didžiausios šiandienos problemos - valdžios korupcija, moralės nuostatų iškraipymas. Tarkime, mes pripažiname, kad pirmasis milijonas gali būti nešvarus. Ir tarsi tai pateisina. Tai tapo moraline nuostata. Gali būti ir kiti milijonai nešvarūs.

Žmogaus santykį su nuosavybe lemia du dalykai: teisė ir moralė. O visuomenės moralė kinta. Anksčiau sakydavome: būkime *biedni*, bet teisingi. Dabar įsigalėjo kitokia moralės norma: jei būsi teisingas - būsi *biednas*. Mūsų jau nauji karta auga būtent tokiomis sąlygomis, manydama, kad galima elgtis bet kaip, nepaisyti moralės normų.

Daugybė blogų reiškinių mūsų visuomenėje kilo dėl to, kad laiku neišanalizavome istorinės patirties teisės ir moralės požiūriu. Mano supratimu, norint nugaleti blogį, reikia jį pažinti. Tad jau mokyloje reikėtų pradėti gilintis į šias problemas, jas aiškintis.

J.ŽILYS: Praeitėje teko tiesiogiai dalyvauti kuriant beveik visus teisės aktus, tarp jų ir nuosavybės. O dabar žiūrėdama į Sąjūdžio dokumentus nustebau, kad privačios nuosavybės klausimas, galima sakyti, buvo paliekamas kontekstuose. Tik rinkimų į Aukščiausiąją Tarybą programoje vasario mėnesį apie tai jau kalbama plačiau.

Galiu suprasti, kodėl privačios nuosavybės klausimas tuo metu nebuvo plėtojamas. Tuo atgimimo laikotarpiu, nuo pat Sąjūdžio pradžios, svarbiausia buvo pasiekti

pripažinimo, kad viskas, kas yra Lietuvos žemėje, yra Lietuvos nuosavybė. Tik vėliau tas Lietuvos turtas pradėtas skirstyti į privačią, kolektyvinę ir įvairių kitokių formų nuosavybę.

Privačios nuosavybės gimimas buvo gana spontaniškas. O Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimas buvo dramatiškas, nes 1918 metais paskelbus nepriklausomybę nereikėjo spręsti privačios nuosavybės klausimo - ji jau buvo. Nuosavybės klausimas Lietuvoje po 1990 metų buvo visais atžvilgiais susijęs su nepriklausomybe.

Aišku, įtvirtinant visa tai teisinėmis formomis buvo ir laimėjimų, ir labai daug praradimų.

► Pastaruoju metu stebiu, kad Lietuva yra europietiška, bet mažai lietuviška

Eljūšas MARKAUSKAS
Kunigas

Stichiškas privačios nuosavybės instituto atsiradimas, vien tik nuosavybės teisių atkūrimas sukėlė socialines pasekmes, kurios iki šiol turbūt dar nėra įvertintos, keitė žmonių santykius ir likimus.

Stebėjau tuos teisinius procesus. Mano įsitikinimu, nuosavybė negalėjo būti neatkurta, nes tai susiję su valstybės atkūrimu. Kitas klausimas, kaip tie nauji santykiai gimė ir kokį poveikį padarė tam laikotarpiui, taip pat dabarčiai. Gal buvo ir kitas, švelnesnis kelias. Nes atkuriant nuosavybę žmonės buvo labai supriešinti. Tos pasekmės jau mažiau jaučiamos, naujos socialinio gyvenimo aktualijos jas tartum pridengia, bet teisingumo atkūrimas buvo gana dramatiškas.

G.JAKAVONIS: Kodėl nuosavybės atkūrimo klausimas atsirado tik Sąjūdžio rinkimų programoje? Ar iki 1990 metų

tas klausimas buvo sąmoningai nutylimas?

A.JUOZAITIS: Tai vienas iš dviejų klausimų, kurie buvo neliečiami. Sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo metu, 1988 metų spalį, paskelbti tik du pranešimai nuosavybės klausimais. Vienas dėl būsto, o kitas - dėl kooperatyvų. Kooperatinė veikla buvo M.Gorbačiovo programoje - mes ją paėmėme ir adaptavome Lietuvai.

Jokios asmeninės nuosavybės mes nelietėme, bijojome. Antras klausimas, kurį bijojome svarstyti, tai armijos arba gynybos klausimai. Nuosavybė, galima metaforiškai sakyti, tai irgi valstybės gynybos forma, nes kai nuosavybė įtvirtinama, tu ją gini kaip savo

do baisiai - depresijos apimtas miestas, nuo nepriklausomybės atgavimo netekęs ketvirtadalio gyventojų. Tai yra banditinio kapitalizmo ir banditinės laisvės padarinys.

Vienintelis, kas galėjo stabdyti tą banditizmo įsiviešpatavimą Lietuvoje, buvo Katalikų bažnyčia. Ji turėjo galios, nes surinkdavo žmones į visumą, mišios vykdavo aikštėse. Dabar ir ji to jau nebegali, tačiau tuo metu buvo pajėgi.

E.MARKAUSKAS: Kai tūkstančiai susirinkdavo į šventas mišias, bažnyčia tarsi ir turėjo įtakos. Tačiau kai prasidėjo nuosavybės klausimo gvildinimas, labai gaila, bet tos įtakos jau nebebuvo.

Norėčiau kalbėti ne tiek teoriškai, kiek praktiškai. Esu kaimo parapijos klebonas, turiu galimybę pažvelgti į tai, kaip žmonės suvokia nuosavybę. Reikia pripažinti, kad žmonės nesiorientuoja, nesupranta, ką jie turi, kiek turi, kaip jie turi prižiūrėti šią nuosavybę. Išsprusimo, nuosavybės suvokimo stoka greičiausiai ir atveria kelią nusikalstamam pasauliui imti kiek nori, ką nori ir kaip nori.

Ačiū Dievui, kad gyvename teisingoje valstybėje, kad galime kažką sustabdyti. Ir tai tikriausiai daroma. Ne viskas pasiseka, bet turbūt ir nereikėjo tikėtis, kad jau po kelių dešimtmečių mes sukursime kažkokį idealą. Lengviausia yra sunaikinti, kurti yra labai sunku.

G.JAKAVONIS: Laisvosios rinkos institutas visą laiką ragino viską atiduoti į privačias rankas, valstybei nepalikti nuosavybės. Toks modelis niekur neegzistuoja, o mes Lietuvoje kaip tik taikėme. Jie buvo didžiausi konsultantai. Mano akimis, tai valstybės naikinimas.

K.SVENTICKAS: Nuosavybė tikrai reikėjo atkurti. Vos atkūrus nepriklausomybę kalbėjau Aukščiausiojoje Taryboje. Tada klausiau, ko siekiame: ar tik nepriklausomybės, ar tik nuosavybės. Buvo akivaizdu, kad siekti kapitalizmo sąlygas visai valstybei. Štai Kaunas dabar atro-

do baisiai - depresijos apimtas miestas, nuo nepriklausomybės atgavimo netekęs ketvirtadalio gyventojų. Tai yra banditinio kapitalizmo ir banditinės laisvės padarinys.

Vienintelis, kas galėjo stabdyti tą banditizmo įsiviešpatavimą Lietuvoje, buvo Katalikų bažnyčia. Ji turėjo galios, nes surinkdavo žmones į visumą, mišios vykdavo aikštėse. Dabar ir ji to jau nebegali, tačiau tuo metu buvo pajėgi.

E.MARKAUSKAS: Kai tūkstančiai susirinkdavo į šventas mišias, bažnyčia tarsi ir turėjo įtakos. Tačiau kai prasidėjo nuosavybės klausimo gvildinimas, labai gaila, bet tos įtakos jau nebebuvo.

Norėčiau kalbėti ne tiek teoriškai, kiek praktiškai. Esu kaimo parapijos klebonas, turiu galimybę pažvelgti į tai, kaip žmonės suvokia nuosavybę. Reikia pripažinti, kad žmonės nesiorientuoja, nesupranta, ką jie turi, kiek turi, kaip jie turi prižiūrėti šią nuosavybę. Išsprusimo, nuosavybės suvokimo stoka greičiausiai ir atveria kelią nusikalstamam pasauliui imti kiek nori, ką nori ir kaip nori.

Laisvę, nepriklausomybę mes subrandinome širdyje, bet ne sąmonėje. Laisvės mes negalime suprasti kaip teisės elgtis kvailai nebaudžiamiems. Paukščiai duotą instinktas, jis žino tik išsiritęs iš kiaušino, ką daryti. Žmogui reikia istorinės patirties. Nesugrįžimas, istorijos nemokėjimas kėlė ir kelia grėsmę.

Sutinku, kad Laisvosios rinkos institutas - kraštutinės liberaliosios politikos atstovai. Lietuvoje pažįstau daug mokslininkų kurie dirbančių. Dabar spaudoje daugiausia kalba jauni žmonės, iš knygų išsiritę paukščiai, sunku pasakyti, bet dažnai gali įtarti, kam jie atstovauja. Juk žmogų galima įtikinti, įrodyti visai kitaip, jei nėra pažinimo, jei nėra palyginimų. Tačiau yra tokie dalykai, kaip pasidailymas. Mes turime labai gerų pavyzdžių Lietuvoje, kai žmonės altruistiškai aukoja savo kapitalą labdarai, tikėdami, kad jie daro gera.

Privatinis egoizmas kaip šėtonas, jis be galo galingas ir norint jį įveikti, pakartosis, - blogi reikia atpažinti. Atpažinimo šviesa iš karto pristabdo.

G.JAKAVONIS: Turėjome išplėtotą žemės ūkį. Mes jį sunaikinome. Turėjome savo laivyną, savo naftos perdirkimo įmonę, Igalinios atominę elektrinę. Ir kas liko dabar. Tai kieno čia pasekmė?

K.SVENTICKAS: Per jokią karą Lietuva nepatyrė tokių nuostolių kaime, kiek prarado per šį laikotarpį dėl proto stokos... Turtas atskiriamas nuo žemės, stambus turtas. Absoliučiai aišku, kad tas turtas žlugs. Tai buvo padaryta žė-

► Atvėrėme duris nuosavybės laisvei ir į ją įsiveržė nusikalstamas pasaulis

Arvydas JUOZAITIS
Filosofas

mes savininkų, miestiečių lobizmo iniciatyva. Jie nugalejo, aš pasidaviau, pasitraukiau, nes mačiau, kad ta jėga - natūraliai pabudęs žmogaus savininko instinktas - yra labai galinga jėga, prieš kurią priešintis tuomet buvo beprasmiška. Žemdirbių sąjūdis suskilo.

A.JUOZAITIS: Bet vis dėlto buvo vienas pranašas šviesus, Devas Stanislovas. Jis bandė kovoti visomis pajėgomis, net grytelininkų terminologiją sugalvojo, buvo ideologiškai pasiuvošęs. Ir bemat tuo priešau pasiuvošęs Lietuvos. Nes jis kalbėjo kaip jūs: neatskirime turto nuo žemės. Tie, kurie dirba, neturi būti nuvaryti. Jis irgi negalėjo įveikti, nes prieš jį sukilo ir dvasininkija.

G.JAKAVONIS: Pirmųjų kooperatyvų savininkai buvo tam tikra tarybinių trejetukinių karta, mokėjusi tik perpardavinėti. Bet jie staigiai praturtėjo, pradėjo važinėti

gerais automobiliais. To sau tuo metu neleido mokytojai, kultūrinis elitas. Kaip vertintumėte šį praturtėjimą?

J.ŽILYS: Tai lemė politinė pozicija. Kitaip tariant, juk buvo diskutuojama, ar nuosavybės santykių plėtra turi būti permanentinė, ar pokyčiai turi būti drastiški. Aukščiausiojoje Taryboje ir Vyriausybėje dauguma buvo už drastiškus pokyčius: ryžtingas žingsnis, o paskui tvarkysimės.

Dažnai teisininko misija yra padėti politikams sukonstruoti normą, kad ji galėtų veikti, būtų neprieštaringa ir panašiai. Man nepriimtina teisės retorika, kai visą laiką vėzdus mojuojama. Prieverti yra tik antrinė teisės prigimtis. O šiaip teisė skelbia taiką. Teisė, įstatymai kuriami tam, kad žmonės neišsipjautų. Kadangi teko dalyvauti kuriant, rengiant tuos tekstus, apgaliaustuojau, kad viešojo intereso apsaugai buvo skirta per mažai dėmesio.

Panagrinėkime kitų Europos šalių, o ypač Italijos, Vokietijos, t.y. tradicinių demokratijų, konstitucijas. Perskaitykite Italijos Konstituciją, pagalvotum, kad čia koks nuožmiausias socializmas dėl nuosavybės. Kokie konstituciniai ribojimai! Jie yra bendrinio pobūdžio, kylantys iš etikos, iš moralės. Nuosavybė įpareigoja, turtas gali būti naudojamas tik bendram gerui, nepažeidžiant visų kitų interesų ir pan.

Lietuvos Konstitucijoje trūksta tokių nuostatų. Normos, įtvirtinančios laisvą konkurenciją, rodo, kad prioritetas buvo skirtas liberalistinei filosofijai. Tiesa, atsvarų yra - konkurencija turi būti kontroliuojama. Tai leidžiama, bet turi veikti mechanizmai, grąžinantys tą konkurenciją į viešojo intereso ribas. Nuosavybės dalies paėmimas viešajam interesui, teisingas kompensavimas. Lietuvos Konstitucijoje, mano nuomone, trūksta šių fundamentalių normų, kuriomis remiantis buvo galima kurti kitus teisinius tekstus. Ir ten šią moralę inkorporuoti. To nebuvo.

Reikėjo judėti privačios nuosavybės atkūrimo linkme. Tai buvo neišvengiamas dalykas. Ir kairoji, ir dešinioji ideologija negalėjo nuo to nusišalinti. Bet nuosavybės atkūrimas vyko chaotiškai ir nenumatant tam tikrų grandžių, neveikė tam tikros atomizacinės grandys.

Konstitucinis Teismas tada įkurtas, turint daug gražių vizijų. Pirmosios 1994 metų pavasario bylos buvo dėl to, ar nuosavybės teisių atkūrimo įstatymai neperžengė Konstitucijos ribų. Konstitucinis Teismas, jeigu skaitytumėte tuos tekstus, dabard formuluoti tam tikrus teisės ir moralės sąveikos dėsningumus. Kitaip tariant, rašė, kad teisė ar įstatymai negali tenkinti tik vienos kurios nors grupės interesų. Teisės normos turi būti taikomos ir priimtinos visiems. Negalima paimti vieno asmens ar asmenų grupės intereso ir paversti jo teisės norma.

Ten gražūs tekstai, jie tarsi atitolsa nuo teisinio reguliavimo. Bet ką norėjosi tada pasakyti - tai nuosavybės ribojimo klausimas. Ir 1918-1930 metų Lietuvoje, žiūrėkite, Mykolas Krupavičius buvo už mažesnis dvarus, o Antanas Smetona, kiek pamenu, pasisakė už kuo didesnius dvarus.

A.JUOZAITIS: Kiekviena kultūra prasideda nuo draudimo. Sakoma, kad kultūra - tai tarsi kultūringas elgimasis. Tu gerbi tą, su kuriuo bendrauji, kitą subjektą pripažįsti lygiaverčiu. Dabar valstybės nuosavybė

► Svarbiausia buvo pasiekti, kad viskas, kas yra Lietuvos žemėje, yra Lietuvos nuosavybė

Prof. Juozas ŽILYS
Teisininkas, buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas

negali sueiti į bendrą kultūrą, nes paskelbus laisvą kapitalo judėjimą per sienas, valstybė paneigiama. O tas per bankus atėjęs kapitalas viską ir diktuoja - monopolistinę nuosavybės formą ir, kaip paaiškėjo, dar baisesnę, nusikalstamą. Tai machinacinė nuosavybė, skirta tik žmonėms apgauti. Valstybė net nėra pajėgi apginti žmonių, kuriuos apiplėšė šie skandinavų ir Rusijos bankai.

Iš esmės dabar yra baisus tarptautinio nuosavybės nekultūringumo arba nekultūros siautėjimo metas. Iš karto reikia kalbėti apie draudimus. Šeima, kultūra prasideda tai, ko negalima daryti. Tada prasideda kultūra.

Šiuo metu mes gyvename be kultūros. Man dėl to baisoka. Nėra apie ką diskutuoti, kai matome, kas vyksta su nuosavybe. Ji internacionalizuota tiek.

Buvo sakoma: atiduosime „Mažeikių naftą“ amerikiečiams ir būsim apsaugoti amžiams. Atiduosime geriems, stipresniems. Nebuvo klausoma protestuojančių žmonių - aš net su plyta ant Seimo stogo lipau, - kurie sakė, kad viskas blogai baigsis. Taip ir baigėsi - nereikėjo nė penkerių metų, o atgauta nuosavybė vėl atsidūrė tuosė.

Taip kad valstybė savaime jau bankrutuoja darydama tokius sprendimus. Mano manymu, dabar jau net išeities nėra. Nežinau, kas gali išgelbėti, sakau, gal bažnyčia. Ateina metas, kai kas nors pasakys, kad užteks, gana. Tik kas pasakys? Prisiminiau Bertoldo Brechto pjesę „Galileo Galilejus“, kai Galilėjaus mokinys sakė: „Jūs tuoj viską ištrinsite, jūs atrasite iš naujo, kuo žmogus yra nuostabus, ką jis gali. Jūs pamatysite minią, kuri šauks „Gana!“

J.ŽILYS: Konstitucijoje nėra tokio atskyrimo.

A.JUOZAITIS: Kaip buvo pasakyta, jeigu darbas visuomeninis, jo vaisiai taip pat turi būti visuomeniniai. Kaip galima kalbėti apie visuomeninį darbą, jeigu savininkas viską pasisavina ir nėra žino-

► Anksčiau sakydavome: būkime biedni, bet teisingi. Dabar: jei būsi teisingas - būsi biednas

Kazimieras SVENTICKAS
Verslininkas

E.MARKAUSKAS: Jokių būdu neprieštarauju tam, ką jūs sakote. Bet mes negalime dabar kažkokios revoliucijos kelti, mes jau turėjome vieną. Ji buvo tokia, kokia buvo. Ir dabar jaučiame tos revoliucijos pasekmes.

Dar vienas klausimas, kuris Lietuvai yra labai aktualus. Pastaruoju metu stebiu, kad Lietuva yra europietiška, bet mažai lietuviška. Mes turime savo patirtį, matome ir patirtį tų šalių, kurios laikomos vos ne demokratijos etalonais, tai dabar galime analizuoti, kaip kitur tvarkomasi su nuosavybe, ir kokį nors modelį pritaikyti sau. Nebūtina viską nukopijuoti, nes jau pakankamai kopijavome. Turbūt atkreiptė dėmesį, kad kurdami įstatymus, taip pat ir įstatymus dėl nuosavybės, mes daugiau rėmėms užsienio patirtimi ir ten, o ne čia, vietoje, vykdytomis aplikacijas.

K.SVENTICKAS: Mes turime nepriklausomybę, bet ar mes

esame laisvi ekonomiškai, didelis klausimas. Žinau, kad daug turto išplaukė iš Lietuvos, nes jis buvo pasisavintas. Ir jis negrįžta. Kaip ir žmonės išplaukia.

Yra labai negerų dalykų, ir klausimą „ką daryti“ gal jau reikėtų perfrazuoti į klausimą „būti ar nebūti“. Pradėti reikia nuo to, kaip bažnyčioje prieš šventas mišias: esu kaltas. Reikia pripažinti savo, Rusijos bankai.

Iš esmės dabar yra baisus tarptautinio nuosavybės nekultūringumo arba nekultūros siautėjimo metas. Iš karto reikia kalbėti apie draudimus. Šeima, kultūra prasideda tai, ko negalima daryti. Tada prasideda kultūra.

Šiuo metu mes gyvename be kultūros. Man dėl to baisoka. Nėra apie ką diskutuoti, kai matome, kas vyksta su nuosavybe. Ji internacionalizuota tiek.

Buvo sakoma: atiduosime „Mažeikių naftą“ amerikiečiams ir būsim apsaugoti amžiams. Atiduosime geriems, stipresniems. Nebuvo klausoma protestuojančių žmonių - aš net su plyta ant Seimo stogo lipau, - kurie sakė, kad viskas blogai baigsis. Taip ir baigėsi - nereikėjo nė penkerių metų, o atgauta nuosavybė vėl atsidūrė tuosė.

Taip kad valstybė savaime jau bankrutuoja darydama tokius sprendimus. Mano manymu, dabar jau net išeities nėra. Nežinau, kas gali išgelbėti, sakau, gal bažnyčia. Ateina metas, kai kas nors pasakys, kad užteks, gana. Tik kas pasakys? Prisiminiau Bertoldo Brechto pjesę „Galileo Galilejus“, kai Galilėjaus mokinys sakė: „Jūs tuoj viską ištrinsite, jūs atrasite iš naujo, kuo žmogus yra nuostabus, ką jis gali. Jūs pamatysite minią, kuri šauks „Gana!“

ma, ką jis ketina daryti. Gal jis rytdu neprieštarauju tam, ką jūs sakote. Bet mes negalime dabar kažkokios revoliucijos kelti, mes jau turėjome vieną. Ji buvo tokia, kokia buvo. Ir dabar jaučiame tos revoliucijos pasekmes.

Dar vienas klausimas, kuris Lietuvai yra labai aktualus. Pastaruoju metu stebiu, kad Lietuva yra europietiška, bet mažai lietuviška. Mes turime savo patirtį, matome ir patirtį tų šalių, kurios laikomos vos ne demokratijos etalonais, tai dabar galime analizuoti, kaip kitur tvarkomasi su nuosavybe, ir kokį nors modelį pritaikyti sau. Nebūtina viską nukopijuoti, nes jau pakankamai kopijavome. Turbūt atkreiptė dėmesį, kad kurdami įstatymus, taip pat ir įstatymus dėl nuosavybės, mes daugiau rėmėms užsienio patirtimi ir ten, o ne čia, vietoje, vykdytomis aplikacijas.

K.SVENTICKAS: Mes turime nepriklausomybę, bet ar mes

Vertybių išskėlimas - tarnystė Lietuvai

Įvykusiuose „Respublikos“ nacionalinių vertybių 2011“ apdovanojimuose dailininkas ir dailės istorikas Vladas Drėma (1910-1995) už gyvenimo nuopelnus moterų klubo „Zonta International“ buvo išrinktas kaip žmogus amžininkas. Statulėlės ir diplomo atsiimti buvo pakviesta jo dukra - Gražina DRĖMAITĖ, restauratorė, LR valstybinės kultūros paveldo komisijos pirmininkė.

Deimantė ZAILSKAITĖ
„Respublikos“ žurnalistė

- Ar jūsų namuose vietą jau atrado tėvui Vladiui Drėmai skirta „Nacionalinių vertybių“ statulėlė „Šakelė“?

- Kol kas statulėlę pastačiau savo namuose prie V.Drėmos fotografijų. Prisipažinsiu, kad buvau nustebinta „Respublikos“ nacionalinių vertybių“ apdovanojimų vakaro iškilmingumo. Nors aš dirbu ne valdžios struktūrose, mūsų komisija vis tiek yra atskaitinga Seimui, todėl visą laiką tenka dalyvauti oficialiuose renginiuose su pabodusiais valdininkais. O čia publika buvo nuostabi. Patiko, kad viskas buvo labai tautiška. Ir nustebino, kad buvo apdovanoti iš esmės visi, kurie tik buvo paminėti tais metais. Labai gražus buvo tas demokratiškumas ir pagarba kiekvienam žmogui. Apskritai visa mūsų Lietuvos istorija ir visa mūsų gyvenama yra gajai tuomet, kai ji primenama naujoms kartoms. Kai prisimename tuos, kurių jau nebėra, kaip Motiejus Valančius ar Perlojos istorija. Juk ateina jauna karta - ji visiškai nežino, kas buvo. Ir „Respublika“ ėmėsi šitos misijos - tai yra labai didelė tarnystė tautai.

Prieš dvejus metus buvo atšvęstas V.Drėmos gimimo šimtmetis. Tai dabar ir jaunimas apie jį daugiau žino. Bet tik tas jaunimas, kuris yra daugiau susijęs su daile, dailėtyra ar Vilniaus dailės akademija.

- Kai rinkimams buvo nominuojamas dailininkas, jis buvo įvardijamas kaip ištiki-

masis paminklosaugos riteris. Jūsų nuomone, ar apibūdinimas „ištikimasis“ tiko jūsų tėvui?

- Šiaip iš profesijos jis yra dailininkas. Ir buvo daug žadantis dailininkas, V.Kairiūkščio mokinys. Bet atėjus sovietmečiui šitas stilius - kubizmas ir futurizmas - negaliojo, turėjo būti socialistinis realizmas, todėl jis savęs kaip menininko atsisakė. Ir kas jam buvo artimiausia - jam buvo labai svarbi mūsų Lietuvos dailės istorija nuo pat pradžių. Norėčiau akcentuoti vieną dalyką - kodėl ištikimasis. Jeigu keltume klausimą, kas yra nacionalinė vertybė, tai vienas svarbių bruožų - ištikimasis visą gyvenimą laikytis savo principų. Jeigu tuos principus nusistatytai, nesvarbu, kad ir kokios būtų negandos, turi toliau jų laikytis. Labai atsakingai noriu pareikšti - V.Drėma toks buvo. Bet tokie žmonės nelabai yra mėgstami, nes jie nėra lankstūs. Galiu pailustruoti pavyzdžiu - tuo bjauriuoju sovietmečiu V.Drėma parašė straipsnį, kuriame gynė M.K.Čiurlionį. Jis buvo ne socialistinis realizmas. Sukritikavo V.Drėmą skersai ir išilgai už tai, kad jis gynė M.K.Čiurlionį, ir sakė, kad jis yra genijus. Jį išmetė iš Dailininkų sąjungos, nes tokie tarp dailininkų negali būti, išmetė iš tuomečio Dailės instituto - tokie žmonės negali dėstyti jauniui. Ir jis visai ramiai tai priėmė, tačiau nepakluso. Ir žiūrėkite, atėjo laikas, kai M.K.Čiurlionis mums yra brangus, deja, V.Drėmos nėra.

Grįžtant prie „Nacionalinių vertybių“. Man atrodo, kad tai turėtų būti žmonės, kurie visą savo gyvenimą įprasmino Lietuvai. Dabar Lietuvoje yra labai daug žmonių, kurie būna geri visais laikais. „Geras žmogus“ - tai yra tokia profesija.

- O koks jis, dviejų vaikų tėvas, būdavo šeimoje?

- Jį atsimenu kaip griežtą tėvą, jis visuomet reikalavo tvarkos. Mes augome dviese su broliu, kuris, deja, jau paliko mane. Visuomet reikėdavo tiesiai sėdėti prie stalo - jeigu valgome pietus, jokių kalbų ir jokių pasirėmimų alkūnėmis. Vaikus auklėdavo taip: atėjus šeštadieniui ir sekmadieniui mus paima už rankų ir pėsčiomis vedasi į Belmonto ar Verkių miškus. Sumuštiniai būdavo sudedami ir mes išeidavome visai dienai. O kai man gimė dukterė ir aš susirgusi atsidūriau ligoninėje, tai mano tėvas paėmė atostogų - tada jis dirbo paminklų restauravimo institute. Ir iš ryto, būdavo, supakuoja vaiką į vežimėlį ir važiuoja į Sereikiškių parką. Taip visą mėnesį savo anūkėlę ve-

► ASMENYBĖ. Vladas Drėma

► DARBAS. Medžio raizinio „Pamaldusai Vilniaus miestas“ (1937) reprodukcija iš vieno Vilniaus lietuvių leidinio

► ŠEIMA. Namuose su žmona Jadvyga, dukra Gražina ir sūnumi Žvaigždras (1951)

žiodavo. O kai mano dukra paaugo - buvo kokių trejų, ji žinojo visų medžių pavadinimus. Vadinas, viską tėvas aiškino. Tas auklėjamas darbas buvo kalbėtis su vaiku.

- Ar daug tėvo idėjų ir principų persidavė jums? Juk ir dabar intensyviai dirbujete Valstybinėje kultūros paveldo komisijoje.

- Pasakyčiau, kad šiaip baigus mokyklą mano svajonė buvo tapti medike, nes pusė klasės nuėjo į mediciną. Pirmame medicinos kurse sėkmingai išsilaikiau visus egzaminus, bet tėvas mane, aštuoniolikmetę, išgrūdė į Maksimalią studijuoti restauravimo. Kaip aš mėgstu sakyti, man geriau - mano pacientai neturi giminių, o jūsų pacientai turi. (Šypsosi.)

Iš tėvo galbūt tik perėmiau genus. Jau kada galėjau pasinaudoti

tėvo žiniomis, su juo jau buvo sunku bendrauti. Bet man irgi rūpi panašūs dalykai, kaip ir tėvui. Vilnius man irgi yra labai brangus kaip vilnietei. Gimiau prie Šv. Onos bažnyčios Literatų gatvėje, ilgai gyvenau su tėvais tame pačiame name, tame pačiame bute. Paskui, kai ištekėjau, vis tiek nuo centro, nuo Užupio toliau nuvažiuoju. Taigi čia toliau sukuosi, net į darbą keliauju pėsčiomis.

Kai kur nors kitur pabūni, suvoki, koks Vilnius iš tikrųjų yra gražus, kad ne veltui jo senamiesčio įrašytas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Aišku, man gražu, kad jis pašvarėjo, bet daug kas nervina. Pavyzdžiui, nervina tokia kompiuterinė, kaip aš vadinu, rotušė, nes viskas joje labai gražiai sustyguota. Prospektą irgi padarė kompiuterinį - jame nėra tos autentikos. Ir Katedros aikštė buvo išklota kinišku granitu. Galiu pa-

kartoti, kaip mane mokė monsioras K.Vasiliauskas: betgi tos Katedros plytelės matė karą, matė lenkus, matė mūsų Sąjūdžio įvykius. Suprantate, kiek energijos jose yra, galbūt reikėjo tikrai gražiai jas sutvarkyti, sudužusias pakeisti kitomis, o visa kita palikti. Dabar visa ta jų energetika negrįžtamai išnyko.

- Kaip dailininko dukra ar pati kada esate paėmusi ir rankas teptuką?

- Kai Maskvoje įstojau studijuoti restauravimo, buvo privaloma tapyba ir piešimas. Ir buvo tragedija - aš gi nieko nemokėjau. Kai atvažiuodavau per atostogas, tėvas man liepdavo atsisėsti prie molberto. Tai dabar galiu jums pasakyti, kad piešti gali išmokti kiekvienas. Tai išmokau ir aš, bet nemanau, kad kada tuo užsiimsiu rimtai.

► Dabar Lietuvoje yra labai daug žmonių, kurie būna geri visais laikais. „Geras žmogus“ - tai yra tokia profesija